

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Verslag consultatiefase Herbezinning op het mestbeleid

Datum 26 juni 2019

Inhoud

Inleiding—4

1 Context herbezinning op het mestbeleid—5

1.1 Aanleiding—5

1.2 Richtinggevende kaders—5

2 Opzet van de herbezinning—7

2.1 Startbijeenkomst—7

2.2 Themabijeenkomsten—9

2.3 Stakeholderspodium—9

3 Opbrengst themabijeenkomsten—10

3.1 Kringlooplandbouw | 7 februari 2019 | Kamerik—11

3.2 Mestmarkt | 28 februari 2019 | Baarlo—13

3.3 Bodem | 14 maart 2019 | Den Bosch—15

3.4 Technologie | 28 maart 2019 | Rolde—17

4 Vervolg: beleidsanalyse en opvolging—19

Inleiding

Eind 2017 heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een fundamentele herbezinning aangekondigd op het mestbeleid en het bijbehorende stelsel van wet- en regelgeving. Het resultaat van de herbezinning moet een visie op het mestbeleid voor de lange termijn zijn en input geven aan het zevende actieprogramma Nitraatrichtlijn.

Tijdens de herbezinning staat de verbinding met de verschillende partijen uit de samenleving centraal. De herbezinning richt zich in de eerste fase op de omgeving, om inzicht te krijgen in de beelden en ideeën over het toekomstige mestbeleid in 2030 en wat daarvoor nodig is van de overheid, de sectoren, bedrijfsleven en de maatschappelijke opinie. Gevoed door deze externe consultatie worden denkrichtingen opgesteld voor verdere toetsing en onderzoek.

Deze rapportage bevat het verslag van de dialoog, met informatie over de opzet en aanpak van de dialoog en een beknopt beeld van de opbrengsten uit de verschillende bijeenkomsten.

1 Context herbezinning op het mestbeleid

1.1 Aanleiding

Bij het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn voor de periode van 2018-2021 is gekozen voor een herbezinning op het mestbeleid. Het mestbeleid is in de loop van de jaren zeer complex geworden. Er is de wens om het stelsel te vereenvoudigen, zodat het beter werkbaar is voor de sector en de fraudeprikkel verkleint. Tegelijkertijd moet Nederland het hoofd bieden aan verschillende milieu-uitdagingen die raken aan het mestbeleid. Het mestbeleid heeft grote invloed op het boerenerf, maar ook daarbuiten binnen bijvoorbeeld de mestverwerkingsindustrie. Een ander mestbeleid is dan ook een ingewikkelde puzzel. Daarom is besloten niet direct vanuit de overheid te komen met een voorstel maar eerst het gesprek met betrokkenen aan te gaan om ideeën voor dit traject op te halen. Dit met de vraag hoe het mestbeleid er in 2030 als stip op de horizon uit moet zien.

1.2 Richtinggevende kaders

Het Nederlandse mestbeleid krijgt vorm in een stelsel van wet- en regelgeving met als doel het beschermen van de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater in Nederland. De aangekondigde herbezinning speelt zich af in een omgeving die in beweging is. De volgende kaders geven inhoud en vorm aan het proces. Samengevat zijn deze kaders:

De LNV-visie: In deze visie heeft de minister aangegeven welke richting ze met de sector voorstaat. Het toekomstige mestbeleid zal bij moeten dragen aan het realiseren van kringlooplandbouw in Nederland. Dit betekent efficiënt omgaan met lokaal beschikbare nutriënten en inzetten op een efficiënte benutting hiervan in kringlopen.

Verbeteren waterkwaliteit: Het mestbeleid is bedoeld om de benutting van meststoffen te verbeteren, waardoor ook de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater verbetert. Met name voor de gebieden waar de nitraatconcentratie in grondwater nu nog hoger is dan 50 mg/l, of concentraties in oppervlaktewater nog niet voldoen aan de voor de gewenste ecologische waterkwaliteit afgeleide waarden voor stikstof en fosfaat, is extra inzet nodig om verbetering te realiseren. Deze verbetering – of waar dit aan de orde is, het behoud van de goede kwaliteit – is een belangrijk doel van een eventueel herzien mestbeleid.

EU-regelgeving: Naast bovengenoemd doel voor de waterkwaliteit bevat de Nitraatrichtlijn een aantal concrete zaken die in het mestbeleid moeten worden verankerd. Dit betreft bijvoorbeeld gebruiksnormen en het bevorderen van goede landbouwpraktijken. Naast de Nitraatrichtlijn zijn ook de doelen van de Kaderrichtlijn Water van belang.

Verminderen fraudeprikkel: De voordelen van niet-naleving van de mestregelgeving kunnen voor individuele ondernemers groot zijn. Er is dus een financiële prikkel om te frauderen. Een herzien mestbeleid moet zo min mogelijk fraudeprikkel bevatten.

Handhaafbaarheid: Een nieuw mestbeleid moet goed handhaafbaar zijn, zodat naleving wordt bevorderd en overtredingen effectief kunnen worden aangepakt.

Regeldruk: Zowel ondernemers als de overheid worden op dit moment geconfronteerd met hoge lasten. Een nieuw mestbeleid mag niet leiden tot hogere administratieve lasten of uitvoeringslasten. Er wordt een nulmeting uitgevoerd van de regeldruk van de huidige mestregelgeving. Op basis hiervan worden de regeldrukgevolgen van ideeën voor een eventueel herzien stelsel in kaart gebracht.

2 Opzet van de herbeinning

Tijdens de herbeinning staat de verbinding met de verschillende partijen uit de samenleving centraal, om ideeën over een toekomstig mestbeleid op te doen. De dialoog is erop gericht zoveel mogelijk betrokken en geïnteresseerde partijen te bereiken.¹ Daarbij is een voorverkenning met stakeholders geweest en we hebben een website opgezet waarop informatie over de herbeinning te vinden is en men zich kon inschrijven voor de themabijeenkomsten en het stakeholderspodium. We hebben een startbijeenkomst georganiseerd in Den Haag en daarna thematische bijeenkomsten in Kamerik, Baarlo, Den Bosch en Rolde. We hebben afgesloten met een stakeholderspodium in Den Haag. Het is een interactief proces geweest waar stakeholders niet alleen met de overheid maar ook met elkaar in gesprek zijn gegaan.

Hieronder bespreken we kort hoe de bijeenkomsten zijn opgezet. De opbrengst van de themabijeenkomsten bespreken we in *3 Opbrengst themabijeenkomsten*.

2.1 Startbijeenkomst

Op 12 december 2018 vond een landelijke startbijeenkomst plaats om de brede maatschappelijke dialoog af te trappen. Het doel voor deze bijeenkomst was tweeledig: enerzijds betrokkenheid en enthousiasme creëren bij de belangrijkste stakeholders en anderzijds de discussie voeren over de mogelijke hoofdthema's voor de opvolgende bijeenkomsten. Voor een zo breed mogelijk perspectief is een palet aan deelnemers uitgenodigd vanuit de (agrarische) sector, natuur- en milieuorganisaties, wetenschap en overheid. Ruim 120 deelnemers vanuit deze verschillende doelgroepen waren aanwezig.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft de bijeenkomst geopend. Daarna hebben de deelnemers zich verspreid over de verschillende dialoogtafels. Tijdens de sessies aan verschillende dialoogtafels bespraken de deelnemers de kansen en uitdagingen, de belangrijkste thema's en *out-of-the box* ideeën. De vraagstelling was open: "welke ideeën heeft u over een toekomstig mestbeleid?" Iedere tafel werd begeleid door een moderator en inhoudelijke verslaglegger. De hoofdpunten van alle dialoogtafels werden plenair teruggekoppeld. De bijeenkomst werd afgesloten met een netwerkborrel.

Op de volgende bladzijde is een mindmap weergegeven van de opbrengst van de startbijeenkomst.

---

¹ Zoals eerder aangegeven in de Kamerbrief van 23 oktober 2018 (Kamerstuk 33037, nr. 321)

HERBEZINNING MESTBELEID

STARTBIJeenKOMST
12 DEC 2018

MAAK HET INTEGRAAL
BODEMKWALITEIT
WATERKWALITEIT
LUCHTKWALITEIT
LANDSCHAP
KLIMAT
GEUR
NUTRIËNTENKRINGLOOP
BIODIVERSITEIT
DIERENWELZIJN

EERLIJKE MESTKETEN
NATIONALE AMBITIE
NIET OMDAT NIET VAN BRUSSEL MOET
BETER VERMARKTEN VAN DUURZAME PRODUCTEN
CONSUMENT
BANKEN
ADVISEURS
MAAK INTERMEDIAR OVERBODIG
KRINGLOOPLANDBOUW IN ONDERWIJS

STEL DOELen VOOROP
RETAIL
MAGT WEG BIJ HANDEL
FOCUS OP DE HELE KETEN
MEER INZICHT IN EIGEN BEDRIJFSVOERING
TERUGKEER LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST
LUISTER NIET ALLEEN NAAR DE WUR
FOCUS NIET ALLEEN OP TECHNOLOGIE
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
OOK AGRO-ECOLOGISCH ONDERZOEK NODIG

SPREK BOER AAN OP VAKMANSCHAP
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
LASTENVERLICHTING BIJ GOED GEDRAG
BELONEN IPV STRAFFEN
ONDSCHIED BOEREN DIE KRINGLOOP SLUITEN
COLLECTIEVEN
BUURMANPRINCIPE: ELKAAR ANSPREKEN
REGIONAL METEN EN GEZAMENLIJK BELONEN
SOLIDARITEIT
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR

SLUIT DE KRINGLOOP
IMAGO
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR
GEZONDE BODEM
MESTPRODUCTIE: MEER ORGANISCHE STOF
GRONDBEGONDEN
KLEINERE VEESTAPEL
ACTIVITEIT PASSEND BIJ GEBIED
GEBIEDSSPECIFIEKE LANDBOUW
VOER-MEST KRINGLOOP
GEBUIK EIGEN MEST = DE NORM
ALLEEN VEEVOER UIT EUROPA
GEWASSEN VERBODEN?

MAAK HET INTEGRAAL
WATERKWALITEIT
LUCHTKWALITEIT
LANDSCHAP
KLIMAT
GEUR
NUTRIËNTENKRINGLOOP
BIODIVERSITEIT
DIERENWELZIJN

STEL DOELen VOOROP
RETAIL
MAGT WEG BIJ HANDEL
FOCUS OP DE HELE KETEN
MEER INZICHT IN EIGEN BEDRIJFSVOERING
TERUGKEER LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST
LUISTER NIET ALLEEN NAAR DE WUR
FOCUS NIET ALLEEN OP TECHNOLOGIE
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
OOK AGRO-ECOLOGISCH ONDERZOEK NODIG

SPREK BOER AAN OP VAKMANSCHAP
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
LASTENVERLICHTING BIJ GOED GEDRAG
BELONEN IPV STRAFFEN
ONDSCHIED BOEREN DIE KRINGLOOP SLUITEN
COLLECTIEVEN
BUURMANPRINCIPE: ELKAAR ANSPREKEN
REGIONAL METEN EN GEZAMENLIJK BELONEN
SOLIDARITEIT
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR

SLUIT DE KRINGLOOP
IMAGO
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR
GEZONDE BODEM
MESTPRODUCTIE: MEER ORGANISCHE STOF
GRONDBEGONDEN
KLEINERE VEESTAPEL
ACTIVITEIT PASSEND BIJ GEBIED
GEBIEDSSPECIFIEKE LANDBOUW
VOER-MEST KRINGLOOP
GEBUIK EIGEN MEST = DE NORM
ALLEEN VEEVOER UIT EUROPA
GEWASSEN VERBODEN?

MESTVERWAARDING
EXPORT
ALLEN VERWERKTE MEST NAAR BIJENLAND
90% H₂O
FOSFAATKORT IN DE REST VAN DE WERELD
MEST = BOUWSTOF
NOT IN MY BACKYARD
AFVAL- EN RIOOLWATERZUIVERING = BRON VAN NUTRIËNTEN
HUMANE MEST MEENEMEN?
KRINGLOOP IS GRENSOverschrijdEND
MEER REST- EN BIJPRODUCTEN UIT HUMANE VOEDINGSINDUSTRIE

MAAK HET INTEGRAAL
WATERKWALITEIT
LUCHTKWALITEIT
LANDSCHAP
KLIMAT
GEUR
NUTRIËNTENKRINGLOOP
BIODIVERSITEIT
DIERENWELZIJN

STEL DOELen VOOROP
RETAIL
MAGT WEG BIJ HANDEL
FOCUS OP DE HELE KETEN
MEER INZICHT IN EIGEN BEDRIJFSVOERING
TERUGKEER LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST
LUISTER NIET ALLEEN NAAR DE WUR
FOCUS NIET ALLEEN OP TECHNOLOGIE
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
OOK AGRO-ECOLOGISCH ONDERZOEK NODIG

SPREK BOER AAN OP VAKMANSCHAP
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
LASTENVERLICHTING BIJ GOED GEDRAG
BELONEN IPV STRAFFEN
ONDSCHIED BOEREN DIE KRINGLOOP SLUITEN
COLLECTIEVEN
BUURMANPRINCIPE: ELKAAR ANSPREKEN
REGIONAL METEN EN GEZAMENLIJK BELONEN
SOLIDARITEIT
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR

SLUIT DE KRINGLOOP
IMAGO
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR
GEZONDE BODEM
MESTPRODUCTIE: MEER ORGANISCHE STOF
GRONDBEGONDEN
KLEINERE VEESTAPEL
ACTIVITEIT PASSEND BIJ GEBIED
GEBIEDSSPECIFIEKE LANDBOUW
VOER-MEST KRINGLOOP
GEBUIK EIGEN MEST = DE NORM
ALLEEN VEEVOER UIT EUROPA
GEWASSEN VERBODEN?

MESTVERWAARDING
EXPORT
ALLEN VERWERKTE MEST NAAR BIJENLAND
90% H₂O
FOSFAATKORT IN DE REST VAN DE WERELD
MEST = BOUWSTOF
NOT IN MY BACKYARD
AFVAL- EN RIOOLWATERZUIVERING = BRON VAN NUTRIËNTEN
HUMANE MEST MEENEMEN?
KRINGLOOP IS GRENSOverschrijdEND
MEER REST- EN BIJPRODUCTEN UIT HUMANE VOEDINGSINDUSTRIE

MAAK HET INTEGRAAL
WATERKWALITEIT
LUCHTKWALITEIT
LANDSCHAP
KLIMAT
GEUR
NUTRIËNTENKRINGLOOP
BIODIVERSITEIT
DIERENWELZIJN

STEL DOELen VOOROP
RETAIL
MAGT WEG BIJ HANDEL
FOCUS OP DE HELE KETEN
MEER INZICHT IN EIGEN BEDRIJFSVOERING
TERUGKEER LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST
LUISTER NIET ALLEEN NAAR DE WUR
FOCUS NIET ALLEEN OP TECHNOLOGIE
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
OOK AGRO-ECOLOGISCH ONDERZOEK NODIG

SPREK BOER AAN OP VAKMANSCHAP
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
LASTENVERLICHTING BIJ GOED GEDRAG
BELONEN IPV STRAFFEN
ONDSCHIED BOEREN DIE KRINGLOOP SLUITEN
COLLECTIEVEN
BUURMANPRINCIPE: ELKAAR ANSPREKEN
REGIONAL METEN EN GEZAMENLIJK BELONEN
SOLIDARITEIT
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR

SLUIT DE KRINGLOOP
IMAGO
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR
GEZONDE BODEM
MESTPRODUCTIE: MEER ORGANISCHE STOF
GRONDBEGONDEN
KLEINERE VEESTAPEL
ACTIVITEIT PASSEND BIJ GEBIED
GEBIEDSSPECIFIEKE LANDBOUW
VOER-MEST KRINGLOOP
GEBUIK EIGEN MEST = DE NORM
ALLEEN VEEVOER UIT EUROPA
GEWASSEN VERBODEN?

MESTVERWAARDING
EXPORT
ALLEN VERWERKTE MEST NAAR BIJENLAND
90% H₂O
FOSFAATKORT IN DE REST VAN DE WERELD
MEST = BOUWSTOF
NOT IN MY BACKYARD
AFVAL- EN RIOOLWATERZUIVERING = BRON VAN NUTRIËNTEN
HUMANE MEST MEENEMEN?
KRINGLOOP IS GRENSOverschrijdEND
MEER REST- EN BIJPRODUCTEN UIT HUMANE VOEDINGSINDUSTRIE

MAAK HET INTEGRAAL
WATERKWALITEIT
LUCHTKWALITEIT
LANDSCHAP
KLIMAT
GEUR
NUTRIËNTENKRINGLOOP
BIODIVERSITEIT
DIERENWELZIJN

STEL DOELen VOOROP
RETAIL
MAGT WEG BIJ HANDEL
FOCUS OP DE HELE KETEN
MEER INZICHT IN EIGEN BEDRIJFSVOERING
TERUGKEER LANDBOUWVOORLICHTINGSDIENST
LUISTER NIET ALLEEN NAAR DE WUR
FOCUS NIET ALLEEN OP TECHNOLOGIE
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
OOK AGRO-ECOLOGISCH ONDERZOEK NODIG

SPREK BOER AAN OP VAKMANSCHAP
BOER AAN HET ROER
ONAFHANKELIJK ADVIES
LASTENVERLICHTING BIJ GOED GEDRAG
BELONEN IPV STRAFFEN
ONDSCHIED BOEREN DIE KRINGLOOP SLUITEN
COLLECTIEVEN
BUURMANPRINCIPE: ELKAAR ANSPREKEN
REGIONAL METEN EN GEZAMENLIJK BELONEN
SOLIDARITEIT
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR

SLUIT DE KRINGLOOP
IMAGO
EEN GELOOFWAARDIGE SECTOR
ALLES OPENBAAR
GEZONDE BODEM
MESTPRODUCTIE: MEER ORGANISCHE STOF
GRONDBEGONDEN
KLEINERE VEESTAPEL
ACTIVITEIT PASSEND BIJ GEBIED
GEBIEDSSPECIFIEKE LANDBOUW
VOER-MEST KRINGLOOP
GEBUIK EIGEN MEST = DE NORM
ALLEEN VEEVOER UIT EUROPA
GEWASSEN VERBODEN?

MESTVERWAARDING
EXPORT
ALLEN VERWERKTE MEST NAAR BIJENLAND
90% H₂O
FOSFAATKORT IN DE REST VAN DE WERELD
MEST = BOUWSTOF
NOT IN MY BACKYARD
AFVAL- EN RIOOLWATERZUIVERING = BRON VAN NUTRIËNTEN
HUMANE MEST MEENEMEN?
KRINGLOOP IS GRENSOverschrijdEND
MEER REST- EN BIJPRODUCTEN UIT HUMANE VOEDINGSINDUSTRIE

2.2 Themabijeenkomsten

Wij hebben alle input van de startbijeenkomst verzameld en gecategoriseerd en op basis daarvan de meest passende onderwerpen bepaald om tijdens de vier themabijeenkomsten op door te praten. Daarbij zijn wij uitgekomen op de volgende thema's:

- Kringlooplandbouw
- Mestmarkt
- Bodem
- Technologie

Iedere themabijeenkomst is in een andere regio georganiseerd.

We hebben de themabijeenkomsten online onder de aandacht gebracht, via de website en andere kanalen zoals Twitter en LinkedIn. Het doel was om een zo breed mogelijke deelnemersgroep te vormen. Daarom was de registratie open voor iedereen die zich bij/met de herbezinning betrokken voelde, en bij overtekening werden plaatsen zo gebalanceerd mogelijk toegewezen.²

De indeling van iedere themabijeenkomst was als volgt:

- Een plenair gedeelte
- Een dialoogsessie waarin de deelnemers zich opsplitsten in verschillende groepen.

Deelnemers voerden het gesprek aan de hand van een centrale open vraag, deelden ideeën en werkten die verder uit. Een moderator en verslaglegger begeleidden iedere groep.

2.3 Stakeholderspodium

Verschillende partijen gaven aan gelegenheid te willen krijgen om een eigen visie op het toekomstige mestbeleid te presenteren – zowel aan de overheid als aan alle andere betrokken partijen. Hiervoor hebben wij een zesde bijeenkomst georganiseerd waarbij partijen ingingen op de vraag: 'Hoe ziet ons mestbeleid eruit in 2030?' Er waren 80 aanwezigen. Er was ruimte voor zes plenaire pitches en voor presentaties bij individuele stands tijdens de pauze.

NAJK, Unie van Waterschappen, POV, LTO, Natuur en Milieu en Meststoffen Nederland hebben gepitcht. Iedere partij sloot af met een stelling waarop de andere pitchers en aanwezigen in de zaal konden reageren.

Een organisatie op het gebied van precisielandbouw heeft gebruik gemaakt van de stands tijdens de pauze.

Meer informatie over de inbreng van de verschillende organisaties is te vinden op de website van de Herbezinning op het mestbeleid.³

---

² Er was sprake van overtekening bij de themabijeenkomsten voor kringlooplandbouw en technologie.

³ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mest/herbezinning-mestbeleid>

3 Opbrengst themabijeenkomsten

Per themabijeenkomst hebben we opgenomen:

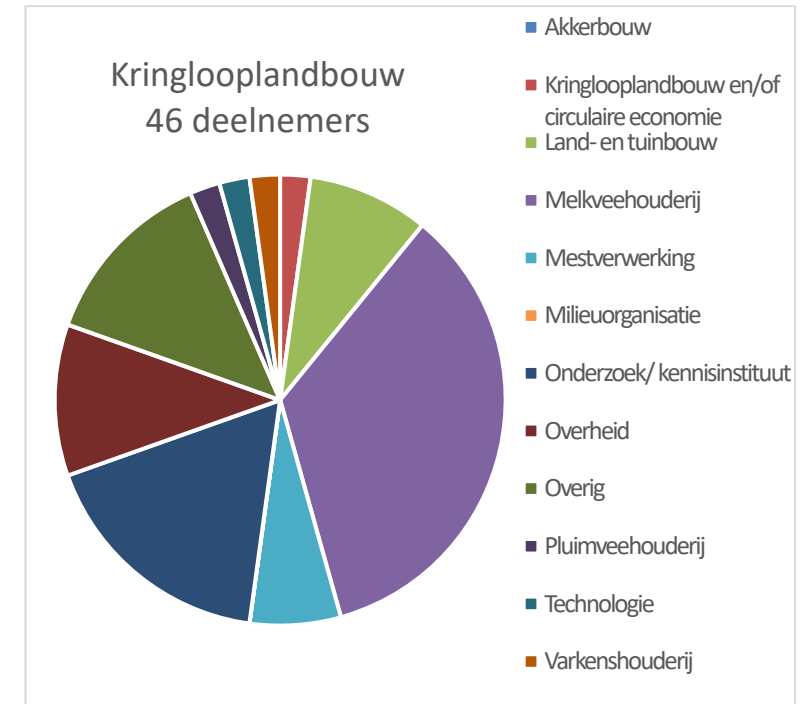
- Een weergave van het deelnemersveld
- Een rode draad van wat er is besproken
- Een mindmap van de besproken ideeën

Dit verslag is enkel een globale weergave van wat er in de verschillende bijeenkomsten is besproken en bevat geen beoordeling van welke ideeën meer of minder kansrijk zijn.

3.1 Kringlooplandbouw | 7 februari 2019 | Kamerik

Rode draad

- Bekijk mestbeleid meer integraal. Mestbeleid is meer dan waterbeleid. Ook wordt nu teveel gestuurd op individuele stoffen zonder samenhang
- Creëer meer direct contact tussen producent en afnemer, stimuleer samenwerking tussen veehouder en akkerbouwer. Werk minder met intermediairs
- Creëer meer ruimte voor vakmanschap en experimenten voor innovaties
- Mestbeleid moet meer stimulansen bevatten zoals belonen van het toepassen van kwalitatief goede dierlijke mest (compost, stromest (mest met veel stabiele organische stof): dit is goed voor de bodemvruchtbaarheid en bodembeheer, legt CO2 vast en zorgt voor minder mineralenuitspoeling
- Beleid moet doelgericht zijn: niet te veel kosten en niet te veel gedoe. Minder regels en middelen, meer eenvoudige doelen stellen. Bied hierbij meer ruimte voor invulling die past bij bedrijf, grondsoort en gebied
- Bouw positieve prikkels in het systeem om boeren te stimuleren het goede te doen
- Breng/houd alle waardevolle bestanddelen in mest in de kringloop
- Verbreed de kringloop naar andere landbouwsectoren en niet-landbouwsectoren en sluit de kringloop niet per sector
- Stimuleer grondgebondenheid en stel hier een definitie voor vast.
- Zie mest meer als waardevol product en niet als afvalstof: het is de basis van voedselproductie. Ontmoedig kunstmestgebruik
- Melkveehouders voeren dierlijke mest af terwijl zij tegelijkertijd kunstmest aankopen. Dat wordt als ongewenst ervaren
- Stem bemesting af op oogst en bodem: wat eraf komt mag er ook weer op.

HERBEZINNING MESTBELEID

REGIOBIJEEENKOMST
KRINGLOOPLANDBOUW
7 FEB 2019

WERK AAN DOELEN

BETER GEBRUIK VAN DIERLIJKE MEST

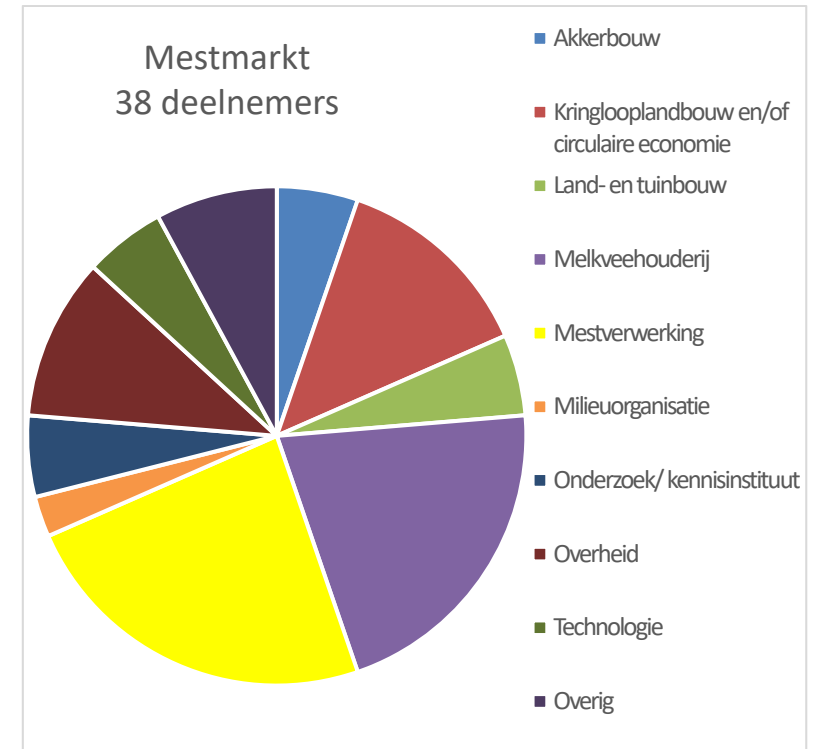
VERBIND KRINGLOPEN

3.2 Mestmarkt | 28 februari 2019 | Baarlo

Rode draad

- Geef duidelijke randvoorwaarden aan het bemestingsproduct, die aansluiten bij de behoefte van de bodem en de plant. Landbouwers willen de mogelijkheid krijgen vrijelijk te kunnen kiezen tussen beschikbare meststoffen om hun gewassen te voeden. Het onderscheid tussen dierlijke mest en kunstmest past niet in een kringlooplandbouw
- Help als overheid bij de business case voor mest-export door ruimte te bieden aan innovatie en regelgeving voor mest-export te vereenvoudigen.
- De Nederlandse veehouderij is voor een significant deel afhankelijk van grondstoffen die buiten Nederland geproduceerd worden. Dit leidt nationaal tot een mineralenoverschot. Door mest-export kunnen nutriënten weer teruggebracht worden naar de regio's waar deze grondstoffen vandaan kwamen. De kosten voor export zijn echter hoog, onder andere door extra eisen aan export
- Benut regionale verschillen in grondsoorten, teeltplannen en landbouwstructuur om de plaatsingsruimte voor dierlijke mest in Nederland te vergroten
- Verbeter de balans op de mestmarkt door het aanbod meer op de vraag af te stemmen
  - o Benut het potentieel van mestverwerking en creëer hier draagvlak voor: het kan mest omzetten naar betere bemestingsproducten, en een bredere markt bereiken. Daarnaast kan mestverwerking een beperking van de emissies (methaan en ammoniak) realiseren. Geef een duidelijke visie op een toekomstige landbouw waarin mestverwerking een rol krijgt in het verbeteren van de voer-mest-kringloop
  - o Verklein het aanbod van dierlijke mest door in te zetten op een reductie van de veestapel
- Neem bodembeleid mee in de ontwikkeling van het nieuwe mestbeleid. Het mestbeleid dwingt ondernemers soms om suboptimale beslissingen te nemen op het gebied van bodemkwaliteit en rantsoensamenstelling, dit verlaagt het draagvlak voor het mestbeleid.
- Bestrijd fraude op de mestmarkt (waar ketenpartners vaak wisselen en niet transparant werken) door het mestbeleid te vereenvoudigen en robuuster te maken
- Zorg voor een vereenvoudiging van de vergunningprocedure voor hoogwaardige mestverwerking. Innovatie in de verwerking van mest kan helpen om de efficiëntie van de bemesting te verbeteren of het mestoverschot op een duurzame wijze in te zetten in nieuwe productieketens. Echter de opschaling van initiatieven is moeilijk, door lange vergunningsprocedures en bezwaar- en beroepsprocedures.

HERBEZINNING MESTBELEID

REGIOBIJEENKOMST
MESTMARKT
28 FEB 2019

PLAATSINGSRUIMTE
IN NEDERLAND

VRAAG

AANBOD

EXPORT

MESTVERWERKING

MESTPRODUCTIE

VOERSPOOR

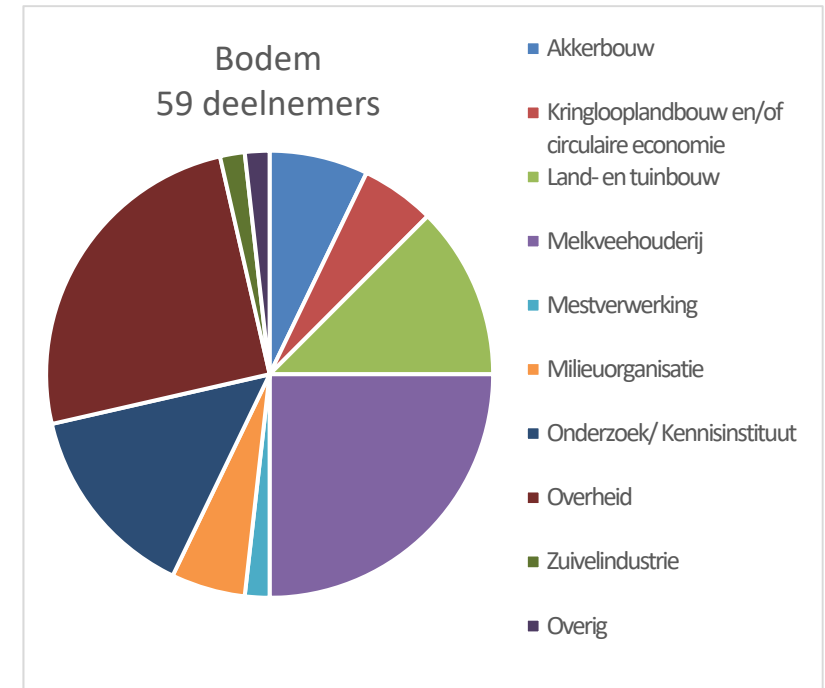
KETENPARTNERS

3.3 Bodem | 14 maart 2019 | Den Bosch

Rode draad

- Stel in het beleid de bodem centraal, zowel chemisch, fysisch als biologisch
  - o Denk hierbij niet enkel aan nutriënten, maar ook aan de kwaliteit van de bodem
  - o Pas evenwichtsbemesting toe (op basis van staat van de bodem en geteeld gewas) met behoud van goede bodemkwaliteit. Evenwichtsbemesting ziet nu vooral op de voorkant, terwijl goede bodemkwaliteit het beginpunt moet zijn. Mogen bemesten wat de bodem levert: kringlooplandbouw
  - o Pas gewasrotatie toe, stop met intensieve teelt en continu- en monoteelten
- Beleid gericht op doelen: betere waterkwaliteit en goede bodemkwaliteit
- Achteraf balans opmaken: stel een streefwaarde voor grond en dan op basis van metingen grond bijsturen. Bemestingsplan hierop baseren gerelateerd aan gewas
- Agrariërs die vooruit willen moeten meer ruimte krijgen om te experimenteren met nieuwe manieren om meer organische stof op de bodem te brengen. Als je aan organische stof werkt, werk je ook aan allerlei andere doelen: klimaat adaptatie, biodiversiteit, bodemleven, gezondere dieren, gezondere gewassen.
- Bodemverbeteraars (zeoliet, compost en vanggewassen) stimuleren, belonen en sturen. Stimuleer biodiversiteit onder de grond. Dat leidt tot een gezondere bodem, die meer nutriënten vasthoudt
- Boeren belonen die goed bodembeheer toepassen. Bijvoorbeeld bodempaspoort opstellen, zodat boeren korting krijgen op pacht als ze goed bodembeheer toepassen
- Verbied intensieve grondbewerking (>12 cm). Heeft negatief effect voor langere tijd, terwijl niet-kerende grondbewerking inmiddels al heel goed bestudeerd is
- Creëer strorijke mest. Op termijn geen drijfmest meer. Vaste strorijke mest zoals mest uit potstallen is beter voor de bodem. Scheid organische stof van de meststof en scheid fosfaat. Mest als bodemverbeteraar (vaste mest, compost, geen drijfmest)
- Verticale landbouw ontlast de bodem
- Goed en eenduidig meten is vereiste voor boer en overheid. *Soil health index* is vereist, anders is controle en afrekenen niet mogelijk. Wat is een goede bodemstructuur en hoe meet je een goede bodemstructuur? We moeten weten wat de bodem geeft en neemt. Bij de koop van de grond wordt de kwaliteit van de grond niet gecontroleerd. Dit zegt iets over de onderschatting van de waarde van de grond
- Kennis bodembeheer meer toegankelijk voor iedereen
- Leer van andere landen. Bijvoorbeeld:
  - o Oostenrijk: het beloningstraject voor verbetering van bodemkwaliteit
  - o België: systeem bodemresiduen met betrekking tot stikstofgebruiksnormen; vaststellen van een norm voor het organische-stofgehalte
  - o China: *soil health index* meten

HERBEZINNING MESTBELEID

REGIOBIJEEENKOMST BODEM
7 MAART 2019

VOER INTEGRAL BELEID

BODEM MANAGEMENT

RUIJTE VOOR MAATWERK

BENUT DIERLIJKE MEST

GENERIEK: LAAGSTE NORM
SPECIFIEK: O.B.V. METINGEN

BASEER BEMESTINGSNORM OP NITRAATGEHALTE IN GRONDWATER

VOER EEN TWEESPORENBELEID

MAAK GRONDEIGENNAAR VERANTWOORDELIJK

PASSEND BIJ BEDRIJF

LAAT DE BOER KIEZEN VOOR WELKE DOELEN HIJ WIL GAAN

CHEMISCH FYSISCH EN BIOLOGISCH

LOS PARADOX IN HUIDIGE SYSTEEM OP

STEL BODEM CENTRAAL

BIODIVERSITEIT

KLIJMAAT

BODEMLEVEN

LUCHT-KWALITEIT

WATERKWALITEIT

BEWEEIDING

BOMEN EN STRUIKEN

KRUIDENRIJK GRASLAND

MEER BIODIVERSITEIT ONDER DE GROND

GEWASROTATIE

STROKENTEELT

MINDER ZWARE MACHINES

BODEMVERDICHTING

50% NO₃

KIJK NAAR VLAANDEREN

BELOON BOEREN VOOR CO₂-OPSLAG

BODEM HOUDT WATER BETER VAST

BELOON BOEREN VOOR GOED BODEM BEHEER

CARBON CREDITS

KORTING OP PACHT

MEER BEMESTINGS-RUIMTE

MEER SENSOREN

INVESTEER IN METINGEN

BODEM MONSTERS NOG NIET BETROUWBAAR

BENUT ALLE MEETGEVEGENS VOOR VASTSTELLEN VAN DE OPGAVE

VERBETER DE SAMENVANDEING

STIMULEER MIX VAN AKKERBOUWERS EN VEEHOUDERS

VERBOD GEWASGRONDSOORT COMBINATIES

PER REGIO

MAAK COLLECTIEF BOUWPLAN

STEL REGIONALE NORMEN

HOUD HET SIMPEL: GEEN ADVISEURS NODIG

LAAT DE BOER ZELF EEN BEMESTINGSPLAN OPSTELLEN

MEET VOORAF EN MAAK ACHTERAF BALANS OP

PER BEDRIJF

GEEF EXPERIMENTEERRUIMTE

PER PERCEEL

MEET WATERKWALITEIT PER PERCEEL

EVENWICHTS-BEMESTING

PRODUCEER NIET MEER MEST DAN WE IN NEDERLAND KWIJTKUNNEN

VERRUIM DEROGATIE

LAAT VOEDERBIETEN ONDER 80% VALLEN

PERCENTAGE GRASLAND OMLAAG

30% 70%

REKEN AF OP RESULTAAT

KIES DOELEN

MAAK DOELEN UITWISSELBAAR

STEL PRIORITEITEN

BEWALMING

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

ONTWIKKEL VERDIENMODEL

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

STIMULEER GOED BODEM BEHEER

BEHOUD OUDERE GRASMAT

PAS HET HUIDIGE PACHTSYSTEEM AAN

NIET SCHEUREN

ONTWIKKEL BODEMPASPOORT

MAAK HET NIET TE COMPLEX

80% VAN EIGENSCHAPPEN MEENEMEN

INVESTEER IN KENNIS

DOORONTWIKKELING KRINGLOOPWIJZER

PRAKTIJK-ONDERZOEK

WAT IS HET BELANG VAN OSP

ONTWIKKEL STRUCTUUR VOOR KENNISDELEN

SCHEID MEST BIJ DE BRON

FLEXIBELER UITRIJDEN EN BEMESTEN

VERBETER MESTOPSLAG

MEST MOET RIJPEN. NIET ROTTEN

STOP MET MESTKELDERS

VERGROOT CAPACITEIT MESTOPSLAG

BELUCHT MEST

TOON AAN DAT JE ONDER JUISTE OMSTANDIGHEDEN UITRIJDT

VAKER MINDER BEMESTEN

SPREID HET RISICO OP UITSPOELING EN STIMULEER VOLLEDIGE OPNAME DOOR PLANT

BETER BEHOUD VAN STIKSTOF

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

ONTWIKKEL VERDIENMODEL

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

STIMULEER GOED BODEM BEHEER

BEHOUD OUDERE GRASMAT

PAS HET HUIDIGE PACHTSYSTEEM AAN

NIET SCHEUREN

ONTWIKKEL BODEMPASPOORT

MAAK HET NIET TE COMPLEX

80% VAN EIGENSCHAPPEN MEENEMEN

INVESTEER IN KENNIS

DOORONTWIKKELING KRINGLOOPWIJZER

PRAKTIJK-ONDERZOEK

WAT IS HET BELANG VAN OSP

ONTWIKKEL STRUCTUUR VOOR KENNISDELEN

SCHEID MEST BIJ DE BRON

FLEXIBELER UITRIJDEN EN BEMESTEN

VERBETER MESTOPSLAG

MEST MOET RIJPEN. NIET ROTTEN

STOP MET MESTKELDERS

VERGROOT CAPACITEIT MESTOPSLAG

BELUCHT MEST

TOON AAN DAT JE ONDER JUISTE OMSTANDIGHEDEN UITRIJDT

VAKER MINDER BEMESTEN

SPREID HET RISICO OP UITSPOELING EN STIMULEER VOLLEDIGE OPNAME DOOR PLANT

BETER BEHOUD VAN STIKSTOF

HOE KLEINER DE SCHAAL, HOE INGEWIKKELDER HET WORDT

MEET VOORAF EN MAAK ACHTERAF BALANS OP

APR JUL OKT JAN

ELKE BODEM REAGEERT ANDERS

MEST NAAR BEHOEFTE OP PERCEELSNIVEAU

PERCEEL

MEET WATERKWALITEIT PER PERCEEL

EVENWICHTS-BEMESTING

PRODUCEER NIET MEER MEST DAN WE IN NEDERLAND KWIJTKUNNEN

VERRUIM DEROGATIE

LAAT VOEDERBIETEN ONDER 80% VALLEN

PERCENTAGE GRASLAND OMLAAG

30% 70%

MAAK DOELEN UITWISSELBAAR

KIES DOELEN

STEL PRIORITEITEN

BEWALMING

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

ONTWIKKEL VERDIENMODEL

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

STIMULEER GOED BODEM BEHEER

BEHOUD OUDERE GRASMAT

PAS HET HUIDIGE PACHTSYSTEEM AAN

NIET SCHEUREN

ONTWIKKEL BODEMPASPOORT

MAAK HET NIET TE COMPLEX

80% VAN EIGENSCHAPPEN MEENEMEN

INVESTEER IN KENNIS

DOORONTWIKKELING KRINGLOOPWIJZER

PRAKTIJK-ONDERZOEK

WAT IS HET BELANG VAN OSP

ONTWIKKEL STRUCTUUR VOOR KENNISDELEN

SCHEID MEST BIJ DE BRON

FLEXIBELER UITRIJDEN EN BEMESTEN

VERBETER MESTOPSLAG

MEST MOET RIJPEN. NIET ROTTEN

STOP MET MESTKELDERS

VERGROOT CAPACITEIT MESTOPSLAG

BELUCHT MEST

TOON AAN DAT JE ONDER JUISTE OMSTANDIGHEDEN UITRIJDT

VAKER MINDER BEMESTEN

SPREID HET RISICO OP UITSPOELING EN STIMULEER VOLLEDIGE OPNAME DOOR PLANT

BETER BEHOUD VAN STIKSTOF

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

ONTWIKKEL VERDIENMODEL

BELOON GOEDE PRAKTIJKEN

STIMULEER GOED BODEM BEHEER

BEHOUD OUDERE GRASMAT

PAS HET HUIDIGE PACHTSYSTEEM AAN

NIET SCHEUREN

ONTWIKKEL BODEMPASPOORT

MAAK HET NIET TE COMPLEX

80% VAN EIGENSCHAPPEN MEENEMEN

INVESTEER IN KENNIS

DOORONTWIKKELING KRINGLOOPWIJZER

PRAKTIJK-ONDERZOEK

WAT IS HET BELANG VAN OSP

ONTWIKKEL STRUCTUUR VOOR KENNISDELEN

SCHEID MEST BIJ DE BRON

FLEXIBELER UITRIJDEN EN BEMESTEN

VERBETER MESTOPSLAG

MEST MOET RIJPEN. NIET ROTTEN

STOP MET MESTKELDERS

VERGROOT CAPACITEIT MESTOPSLAG

BELUCHT MEST

TOON AAN DAT JE ONDER JUISTE OMSTANDIGHEDEN UITRIJDT

VAKER MINDER BEMESTEN

SPREID HET RISICO OP UITSPOELING EN STIMULEER VOLLEDIGE OPNAME DOOR PLANT

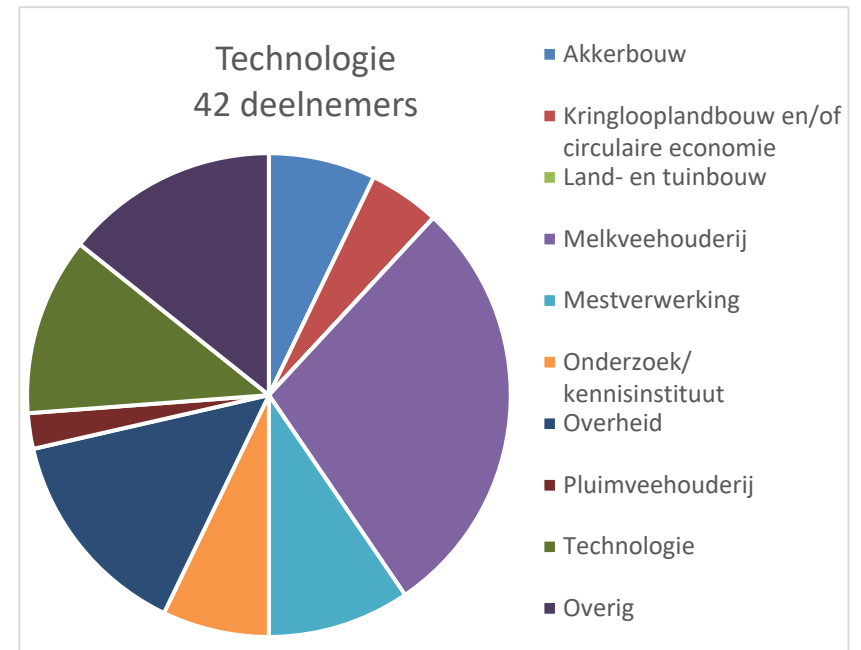
BETER BEHOUD VAN STIKSTOF

3.4 Technologie | 28 maart 2019 | Rolde

Rode draad

- Er is naast precisielandbouw ook behoefte aan precisiewaterbeheer
- Behoefte aan duidelijkheid vanuit wetenschap. Voorbeeld: is het verstandiger om slechtere stukken in een perceel meer te bemesten, of juist minder?
- Behoefte aan beter delen en benutten van data, ook behoefte aan juridische duidelijkheid eigenaarschap data. Sector kan een door boeren beheerde database opstellen waar alle data in zit. Dan kan een boer zelf bepalen wat er mee gebeurt
- Behoefte aan kennis en het meer tot elkaar brengen van praktijk en onderzoek
- Behoefte aan voldoende capaciteit voor het aanwenden van mest/meststoffen op het juiste moment
- De regelgeving moet zich richten op heldere doelvoorschriften en de bewijslast dat de doelen gerealiseerd zijn moet bij de sector komen te liggen. Bijvoorbeeld hogere gebruiksnormen wanneer je aantoont dat je het qua onttrekking beter doet. Bodemverbetering moet mogelijk blijven
- Regelgeving moet ruimte laten aan nieuwe ontwikkelingen in innovatie en bedrijfsvoering
- Samenwerking en krachtenbundeling in de keten is noodzakelijk om voldoende vraag naar technologische ontwikkelingen te krijgen en innovatie te financieren
- Stimuleer de ontwikkeling van goede, nauwkeurige en betaalbare analysemethoden. Borging NIRS-techniek met NEN. Creër duidelijkheid waar NIRS aan moet voldoen
- Zorg dat de regelgeving (zoals AP05) geschikt is voor nieuwe producten zoals nieuwe technologie voor het doen van analyses
- Reken de boer af op echte concentraties in mest – niet op 1 monster dat geldt voor de hele put
- De overheid moet nieuwe ontwikkelingen qua stalsystemen (bijvoorbeeld systemen waarbij mest en urine apart verzameld kunnen worden) niet in de weg staan en waar nodig stimuleren met subsidie
- De overheid moet pilots steunen en daarbij accepteren als er ook eens iets misgaat. Het is altijd een leerervaring
- Monsternamen zou gecentraliseerd kunnen worden bij verwerkers op locatie. Geef de verwerker meer ruimte om zelf te verantwoorden
- Koppel precisielandbouw meer aan water- en bodemkwaliteit
- Stimuleer als overheid mestverbetering: van verrotting naar vertering, beluchtingsstelsel en het gebruik van zuurstofrijk materiaal
- Koppel als waterschap terug over de waterkwaliteit op het specifieke bedrijf ten opzichte van de waterkwaliteitsdoelen
- Trek de methoden gelijk voor het bepalen van afvoer en aanvoer van mest (niet de ene forfaitair en de andere meten).
- Meer meten, minder modeleren. Meten kost meer geld, maar resultaat is zekerder. Nodig: Snel, goedkoop en betrouwbaar meten mestkwaliteit. De overheid moet hier randvoorwaarden voor opstellen

HERBEZINNING MESTBELEID

REGIOBIJEEENKOMST TECHNOLOGIE & INNOVATIE

28 MAART 2019

MEER INZICHT IN OPGAVE

MEER EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

EFFICIËNTER TRANSPORT

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

ALS BEWIJS VOOR MEER RUIMTE, NIET VOOR STRENGERE NORMEN

WE METEN AL VEEL

TERUGKEER MINUS

JAGG ONTSLUITING VAN DATA EN KENNIS AAN

KOPPEL DATABASES

WIJS BEDRIJVEN AAN MET HOOG RISICO O.B.V. DATA-ANALYSE

STRENGERE REGELS IN PROBLEEMGEBIEDEN

GRONDWATER-BESCHERMINGSGEBIEDEN

BODEMPUNTENSYSTEEM

STOPLICHTMODEL

WAARSCHUWINGEN I.P.V. BOETES

BIED KEUZE VOOR EIGEN AFWEGING

MAAK MEETSISTEMEN UNIFORM

BOER MOET HET ZELF KUNNEN GEBRUIKEN

BOUW TECHNOLOGIE SAMEN MET GEBRUIKERS

MEER METEN, MINDER MODELLEREN

COMBINEER INFORMATIE

RICHT JE OP KNELPUNTEN

REKEN ONDERNEMER AF OP WAT BEDRIJF BIJDRAAGT

HOUD HET SIMPEL

HOUD HET BETAALBAAR

LAAT ONDERNEMER ZELF OVER DATA BESCHIKKEN

CREËER CULTUUR-VERANDERING

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

MEET GELEIDBAARHEID

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

TECHNIEK-ONGEBONDEN

MAAK BRUSSEL OP TIJD AAN

MAAK REGELGEVING GESCHIKT VOOR NIEUWE PRODUCTEN

BUNDEL KRACHTEN IN DE KETEN

TOON AAN DAT DOELEN ZIJN GEREALISEERD

HOUD REKENING MET VARIATIE TUSSEN EN BINNEN PERCELLEN

GA VOOR OPTIMALE OPBRENGST BIJ ZO MIN MOGELIJKE INPUT

LET OP: MESTSTOFFEN NIET ALTIJD DE OPBRENGSTBEPERKENDE FACTOR

- GRONDSOORT
- ORGANISCHE STOF
- WATER

ONTWIKKEL GOEDE MEETMETHODES

MAAK REGELGEVING GESCHIKT VOOR NIEUWE PRODUCTEN

BUNDEL KRACHTEN IN DE KETEN

TECHNIEK-ONGEBONDEN

MAAK BRUSSEL OP TIJD AAN

MAAK REGELGEVING GESCHIKT VOOR NIEUWE PRODUCTEN

BUNDEL KRACHTEN IN DE KETEN

TOON AAN DAT DOELEN ZIJN GEREALISEERD

HOUD REKENING MET VARIATIE TUSSEN EN BINNEN PERCELLEN

GA VOOR OPTIMALE OPBRENGST BIJ ZO MIN MOGELIJKE INPUT

LET OP: MESTSTOFFEN NIET ALTIJD DE OPBRENGSTBEPERKENDE FACTOR

- GRONDSOORT
- ORGANISCHE STOF
- WATER

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

EFFICIËNTER TRANSPORT

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

LAAT VOORBEELDEN IN DE OMGEVING ZIEN

MOEDIG PILOTS AAN

HOE MAAK JE EEN GOEDE TAAKKAART?

MOET JE EEN PERCEEL MET LAAG RENDEMENT MEER OF MINDER BEMESTEN?

WAAROM PRODUCEERT EEN PERCEEL NIET OPTIMAAL?

GEEN TRANSPORT NODIG

BENUT MEST OP BEDRIJF

VERWERK MEST DECENTRAAL

GEZAMENLIJKE OPSLAG EN AFVOER

VOER MEST DAGVERS AF

NEEM EEN VOORBEELD AAN PAKKETDIENSTEN

TOEZICHT TE VER DOORGEVOERD

TE DUURE APPARATUUR

MEET Kwaliteit GROND- EN OPPELVAKTEWATER

MEET BODEMCONDITIE

PAS OP VOOR CREATIEF BOEREN RONDOM SENSOR

STIMULEER MESTVERBETERING

KLEINERE MESTGIFTEN

NEEM GEMIDDELDE OVER JAREN

GA UIT VAN MEST VERWAARDEN I.P.V. WEGWERKEN

MINDER KUNSTMEST NODIG

DENK IN GRONDSTOFFEN, NIET IN HERKOMST

MAK MINERAALBEHOEFTE VAN PLANT LEIDEND

KIES PRODUCT DAT PAST

KIES JUISTE PLAATS, TIJD, HOEVEELHEID EN SAMENSTELLING

MEER INZICHT IN OPGAVE

COMBINEER INFORMATIE

RICHT JE OP KNELPUNTEN

REKEN ONDERNEMER AF OP WAT BEDRIJF BIJDRAAGT

HOUD HET SIMPEL

HOUD HET BETAALBAAR

LAAT ONDERNEMER ZELF OVER DATA BESCHIKKEN

CREËER CULTUUR-VERANDERING

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

MEET GELEIDBAARHEID

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

TECHNIEK-ONGEBONDEN

MAAK BRUSSEL OP TIJD AAN

MAAK REGELGEVING GESCHIKT VOOR NIEUWE PRODUCTEN

BUNDEL KRACHTEN IN DE KETEN

TOON AAN DAT DOELEN ZIJN GEREALISEERD

HOUD REKENING MET VARIATIE TUSSEN EN BINNEN PERCELLEN

GA VOOR OPTIMALE OPBRENGST BIJ ZO MIN MOGELIJKE INPUT

LET OP: MESTSTOFFEN NIET ALTIJD DE OPBRENGSTBEPERKENDE FACTOR

- GRONDSOORT
- ORGANISCHE STOF
- WATER

MEER EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID

REKEN ONDERNEMER AF OP WAT BEDRIJF BIJDRAAGT

HOUD HET SIMPEL

HOUD HET BETAALBAAR

LAAT ONDERNEMER ZELF OVER DATA BESCHIKKEN

CREËER CULTUUR-VERANDERING

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

MEET GELEIDBAARHEID

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

TECHNIEK-ONGEBONDEN

MAAK BRUSSEL OP TIJD AAN

MAAK REGELGEVING GESCHIKT VOOR NIEUWE PRODUCTEN

BUNDEL KRACHTEN IN DE KETEN

TOON AAN DAT DOELEN ZIJN GEREALISEERD

HOUD REKENING MET VARIATIE TUSSEN EN BINNEN PERCELLEN

GA VOOR OPTIMALE OPBRENGST BIJ ZO MIN MOGELIJKE INPUT

LET OP: MESTSTOFFEN NIET ALTIJD DE OPBRENGSTBEPERKENDE FACTOR

- GRONDSOORT
- ORGANISCHE STOF
- WATER

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

EFFICIËNTER TRANSPORT

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

LAAT VOORBEELDEN IN DE OMGEVING ZIEN

MOEDIG PILOTS AAN

HOE MAAK JE EEN GOEDE TAAKKAART?

MOET JE EEN PERCEEL MET LAAG RENDEMENT MEER OF MINDER BEMESTEN?

WAAROM PRODUCEERT EEN PERCEEL NIET OPTIMAAL?

GEEN TRANSPORT NODIG

BENUT MEST OP BEDRIJF

VERWERK MEST DECENTRAAL

GEZAMENLIJKE OPSLAG EN AFVOER

VOER MEST DAGVERS AF

NEEM EEN VOORBEELD AAN PAKKETDIENSTEN

TOEZICHT TE VER DOORGEVOERD

TE DUURE APPARATUUR

MEET Kwaliteit GROND- EN OPPELVAKTEWATER

MEET BODEMCONDITIE

PAS OP VOOR CREATIEF BOEREN RONDOM SENSOR

STIMULEER MESTVERBETERING

KLEINERE MESTGIFTEN

NEEM GEMIDDELDE OVER JAREN

GA UIT VAN MEST VERWAARDEN I.P.V. WEGWERKEN

MINDER KUNSTMEST NODIG

DENK IN GRONDSTOFFEN, NIET IN HERKOMST

MAK MINERAALBEHOEFTE VAN PLANT LEIDEND

KIES PRODUCT DAT PAST

KIES JUISTE PLAATS, TIJD, HOEVEELHEID EN SAMENSTELLING

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

EFFICIËNTER TRANSPORT

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

LAAT VOORBEELDEN IN DE OMGEVING ZIEN

MOEDIG PILOTS AAN

HOE MAAK JE EEN GOEDE TAAKKAART?

MOET JE EEN PERCEEL MET LAAG RENDEMENT MEER OF MINDER BEMESTEN?

WAAROM PRODUCEERT EEN PERCEEL NIET OPTIMAAL?

GEEN TRANSPORT NODIG

BENUT MEST OP BEDRIJF

VERWERK MEST DECENTRAAL

GEZAMENLIJKE OPSLAG EN AFVOER

VOER MEST DAGVERS AF

NEEM EEN VOORBEELD AAN PAKKETDIENSTEN

TOEZICHT TE VER DOORGEVOERD

TE DUURE APPARATUUR

MEET Kwaliteit GROND- EN OPPELVAKTEWATER

MEET BODEMCONDITIE

PAS OP VOOR CREATIEF BOEREN RONDOM SENSOR

STIMULEER MESTVERBETERING

KLEINERE MESTGIFTEN

NEEM GEMIDDELDE OVER JAREN

GA UIT VAN MEST VERWAARDEN I.P.V. WEGWERKEN

MINDER KUNSTMEST NODIG

DENK IN GRONDSTOFFEN, NIET IN HERKOMST

MAK MINERAALBEHOEFTE VAN PLANT LEIDEND

KIES PRODUCT DAT PAST

KIES JUISTE PLAATS, TIJD, HOEVEELHEID EN SAMENSTELLING

MEER EIGEN VERANTWOORDELIJKHEID

REKEN ONDERNEMER AF OP WAT BEDRIJF BIJDRAAGT

HOUD HET SIMPEL

HOUD HET BETAALBAAR

LAAT ONDERNEMER ZELF OVER DATA BESCHIKKEN

CREËER CULTUUR-VERANDERING

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

MEET GELEIDBAARHEID

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

MAAK NIRS GOEDKOPER EN BETROUWBAARDER

TECHNIEK-ONGEBONDEN

MAAK BRUSSEL OP TIJD AAN

MAAK REGELGEVING GESCHIKT VOOR NIEUWE PRODUCTEN

BUNDEL KRACHTEN IN DE KETEN

TOON AAN DAT DOELEN ZIJN GEREALISEERD

HOUD REKENING MET VARIATIE TUSSEN EN BINNEN PERCELLEN

GA VOOR OPTIMALE OPBRENGST BIJ ZO MIN MOGELIJKE INPUT

LET OP: MESTSTOFFEN NIET ALTIJD DE OPBRENGSTBEPERKENDE FACTOR

- GRONDSOORT
- ORGANISCHE STOF
- WATER

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

EFFICIËNTER TRANSPORT

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

LAAT VOORBEELDEN IN DE OMGEVING ZIEN

MOEDIG PILOTS AAN

HOE MAAK JE EEN GOEDE TAAKKAART?

MOET JE EEN PERCEEL MET LAAG RENDEMENT MEER OF MINDER BEMESTEN?

WAAROM PRODUCEERT EEN PERCEEL NIET OPTIMAAL?

GEEN TRANSPORT NODIG

BENUT MEST OP BEDRIJF

VERWERK MEST DECENTRAAL

GEZAMENLIJKE OPSLAG EN AFVOER

VOER MEST DAGVERS AF

NEEM EEN VOORBEELD AAN PAKKETDIENSTEN

TOEZICHT TE VER DOORGEVOERD

TE DUURE APPARATUUR

MEET Kwaliteit GROND- EN OPPELVAKTEWATER

MEET BODEMCONDITIE

PAS OP VOOR CREATIEF BOEREN RONDOM SENSOR

STIMULEER MESTVERBETERING

KLEINERE MESTGIFTEN

NEEM GEMIDDELDE OVER JAREN

GA UIT VAN MEST VERWAARDEN I.P.V. WEGWERKEN

MINDER KUNSTMEST NODIG

DENK IN GRONDSTOFFEN, NIET IN HERKOMST

MAK MINERAALBEHOEFTE VAN PLANT LEIDEND

KIES PRODUCT DAT PAST

KIES JUISTE PLAATS, TIJD, HOEVEELHEID EN SAMENSTELLING

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

EFFICIËNTER TRANSPORT

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

LAAT VOORBEELDEN IN DE OMGEVING ZIEN

MOEDIG PILOTS AAN

HOE MAAK JE EEN GOEDE TAAKKAART?

MOET JE EEN PERCEEL MET LAAG RENDEMENT MEER OF MINDER BEMESTEN?

WAAROM PRODUCEERT EEN PERCEEL NIET OPTIMAAL?

GEEN TRANSPORT NODIG

BENUT MEST OP BEDRIJF

VERWERK MEST DECENTRAAL

GEZAMENLIJKE OPSLAG EN AFVOER

VOER MEST DAGVERS AF

NEEM EEN VOORBEELD AAN PAKKETDIENSTEN

TOEZICHT TE VER DOORGEVOERD

TE DUURE APPARATUUR

MEET Kwaliteit GROND- EN OPPELVAKTEWATER

MEET BODEMCONDITIE

PAS OP VOOR CREATIEF BOEREN RONDOM SENSOR

STIMULEER MESTVERBETERING

KLEINERE MESTGIFTEN

NEEM GEMIDDELDE OVER JAREN

GA UIT VAN MEST VERWAARDEN I.P.V. WEGWERKEN

MINDER KUNSTMEST NODIG

DENK IN GRONDSTOFFEN, NIET IN HERKOMST

MAK MINERAALBEHOEFTE VAN PLANT LEIDEND

KIES PRODUCT DAT PAST

KIES JUISTE PLAATS, TIJD, HOEVEELHEID EN SAMENSTELLING

HOGER RENDEMENT

EVENWICHTS-BEMESTING

MEST OP MAAT

MINDER UITSPOELING

EFFICIËNTER TRANSPORT

LAAT KENNIS AANSLUITEN OP PRAKTIJK

LAAT VOORBEELDEN IN DE OMGEVING ZIEN

MOEDIG PILOTS AAN

HOE MAAK JE EEN GOEDE TAAKKAART?

MOET JE EEN PERCEEL MET LAAG RENDEMENT MEER OF MINDER BEMESTEN?

WAAROM PRODUCEERT EEN PERCEEL NIET OPTIMAAL?

GEEN TRANSPORT NODIG

BENUT MEST OP BEDRIJF

VERWERK MEST DECENTRAAL

GEZAMENLIJKE OPSLAG EN AFVOER

VOER MEST DAGVERS AF

NEEM EEN VOORBEELD AAN PAKKETDIENSTEN

TOEZICHT TE VER DOORGEVOERD

TE DUURE APPARATUUR

MEET Kwaliteit GROND- EN OPPELVAKTEWATER

MEET BODEMCONDITIE

PAS OP VOOR CREATIEF BOEREN RONDOM SENSOR

STIMULEER MESTVERBETERING

KLEINERE MESTGIFTEN

NEEM GEMIDDELDE OVER JAREN

GA UIT VAN MEST VERWAARDEN I.P.V. WEGWERKEN

MINDER KUNSTMEST NODIG

DENK IN GRONDSTOFFEN, NIET IN HERKOMST

MAK MINERAALBEHOEFTE VAN PLANT LEIDEND

KIES PRODUCT DAT PAST

KIES JUISTE PLAATS, TIJD, HOEVEELHEID EN SAMENSTELLING

4 Vervolg: beleidsanalyse en opvolging

Alle input en inzichten uit de consultatiefase zullen leiden tot verschillende denkrichtingen. Deze denkrichtingen leggen we voor aan het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en aan een 'boerenpanel'. Het PBL zal met name toetsen hoe vanuit de verschillende denkrichtingen kan worden voldaan aan de gestelde richtinggevende kaders. Daarnaast zal deze zomer worden verkend op welke manier het gesprek met de buitenwereld door kan gaan.

Besluitvorming over contouren van het toekomstig mestbeleid zal in het najaar van 2019 plaatsvinden.